

KWAS (101) *sb m*

a jasne.

sg N kwas (22). ◊ G kwasu (38). ◊ D kwasowi (6). ◊ A kwas (8). ◊ I kwas(e)m (13). ◊ L kwasie (14).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. Zakwaszone ciasto, zaczyn, w ogóle substancja wywołująca fermentację, kiśnięcie, rozpad; fermentum BartBydg, Mącz, Calep, Cn; zyme Mącz (84) : BartBydg 57b; Też z otrąb żur działać á dawać iefć z Migdałową polewką [...] żołądkowi gorączemu [...] iego kwas iefć pożyteczny FalZioł III 42d, III 42d, V 108v; leśliże będzie offiárá twa ná panwi ímáżona: Thedy z mąki bialey nákrapiáney oleiem bez kwáfu Leop Lev 2/4, Lev 2 arg, 11; Mącz 121c, [513]b; GrzegŚm 7; żadnego kwáfu/ y żadnego miodu/ nie będziecie zázegác na ognińtą ofiárę Iehowie BudBib Lev 2/11; Nie wiećie/ że máły kwas [!] wśzytkę rofzczynę kwási? BudNT 1.Cor 5/7[6]; Pan [...] czału tego wieczrzą swoię fpráwował/ gdy kwas wedle zakonney wśtáwy/ nie tylo zdomow/ ále y ze wśzytkiego Kroleśtwá Zydowskiego wymiátano. SkarJedn 345, 248 [3 r.]; Fermentescere – Wzrufzanie cziafta do [lege: od] kwáfsu. Calep 414a, 413b; LatHar 690 marg; WujNT przedm 35, s. 52, 249, 1.Cor 5/6, Gal 5/9; SkarKaz 79b, 80a, 84b [3 r.].

W porównaniach (8): iáko trochá Kwáfu/ wśzytek zadział cíáftá Kwásny tzyni/ ták tełz Papielz Rzymfki Antykryft/ z iedney náuki/ drugą náukę fáłżywą ítánowi. KrowObr 78; Leop Matth 13/33; Podobne iefć kroleśtwo niebiefkie kwáfowi/ kthory wźiáwłzy niewiáftá/ zákryłá we trzy miáry mąki/ áż wśzytká íkwásińiáá. BibRadz Matth 13/33, Luc 13/21; WujNT Matth 13/33, Luc 13/21, Zzzzz3; SkarKaz 84b.

Wyrażenia: »kwas chlebowy« (1): porozumieli że nie mówił áby fię ítrzegli kwáfu chlebowego [a fermento panum] ále náuki Pháryzeufzow y Sáduceufzow. WujNT Matth 16/12.

»kwas z dzieże« = zaczyn (2): wezmi tełz kwáfu z dzieże [...] vczyń plałtr á przykłáday. FalZioł V 108, V 108v.

»na kwas zadziałany« (1): Nábráli tedy ludzie Izráelcy s sobą mąki fianej pirwey niźli ná kwas zádzyááána byłá BielKron 30.

Szeregi: »kwas albo ciasto ukwaszone« (1): Kwas albo ciafto vkwáfzone z pśzenicze/ iefć zagrzewáicze FalZioł III 25b.

»fermentum to jest kwas« (1): k temu przydáć Fermentum/ to iefć kwáfu z apteki/ miodu y ocztu/ á tym pulfy wśzytki mazać FalZioł V 94v.

Przen (41) :

a) bibl. O grzechu; w tłumaczeniach lub nawiązaniu do 1.Cor 5/7 – 8 (21) : Zákwáfzona dziezá ich [heretykow]/ przaśnicę dobrej wiáry y świętych obyczáíow/ kwáfem swoim záraża SkarŻyw 59; WujNT 1.Cor 5/7.

W przeciwstawieniach: »kwas ... przaśnik (2), niezakwaszenie, przaśnica, słodkość« (5): BudNT 1.Cor 5/9 [8]; obchodźmy święto nie [...] w kwásie złości y złoczyńftwá/ ále w niezákwáfzeniu ífczyrości y prawdy. CzechRozm 268; SkarJedn 248; Páfchá náłzá iefć ofiárowána/ Chriřtus. A także wzywaymy nie w ítárym kwásie/ áni w kwásie złości ani przewrotności: ále w przaśnikách ífczyrości y prawdy. WujNT 1.Cor 5/8; SkarKaz 84b. [Zawsze przekład tego samego tekstu.]

Wyrażenia: »kwas grzechow« (1): Nápomináiąc ich/ áby wyczyściwfy kwas grzechow/ w czyfności Wielkánoc święćili. *WujNT* 587.

»stary, dawny kwas« = *vetus fermentum PolAnt, Vulg* [szyk 8 : 5] (11 : 2): Chrzeft znamionuie yz ftary człowiek to ieft/ zkazona natura/ y ftari kwas to ieft grzech/ wktorym fię rodzym bywa zagrażon á zgladzon. *SeklKat* T4v; *RejKup* m5; ktorzy nie fą takowi [sprawiedliwi i pobożni]/ ci Báránká Pána Kryftufá wftzerości y w prawdzie nieiedzą/ ále go iedzą w ftarym qwálie. *KrowObr* 187; *GrzegŚm* 63; Wyczyścićie przeto dawny kwás/ abyście byli nową rofzczyną iákościé przáśni *BudNT* 1.Cor 5/9[8], 1.Cor 5/9[8]; *CzechRozm* 268 [2 r.]; Ták Ruśi wiarę S. przálną y czyftą tym kwáfem ftarym rozerwania fátánfkiego y nienawiści zákwaśili *SkarJedn* 230, 248; *WujNT* 1.Cor 5/7, 8; *SkarKaz* 84b.

»kwas złości (i, ani złościwości a. złoczyństwa, a. nieprawości, a. przewrotności)« = *fermentum malitiae et nequitiae PolAnt, Vulg* (5): *BudNT* 1.Cor 5/9[8]; *CzechRozm* 268; *SkarJedn* 248; *WujNT* 1.Cor 5/8; *SkarKaz* 84b. Cf *W* przeciwstawieniach.

b) *O fałszywej nauce; w tłumaczeniach lub nawiązaniu do Matth 16/6 – 11, Mar 8/15, Luc 12/1 (17):* náukę [Antykrysta] Pan Bog zowie [...] gnoiem tżłowietzym/ ciemnościami/ kwáfem/ bábfkimi bafniámi *KrowObr* A2v.

Wyrażenia: »kwas faryzeuszow (i saduceuszow), faryzejski« = *fermentum pharisaeorum PolAnt, Vulg* (7 : 6): *TarDuch* B6; Toć fą nie [...] Apoftolkie fłowá/ ále Duchá nietzyftego przyládá: Toć ieft on kwás Faryzeifki/ ktorego fię Pan Kryftus kazał wyftregáć. *KrowObr* 55v; *BibRadz* Mar 8 arg, 15; Naprzod/ oftregayćie fię od kwáfu Faryzeufzow/ co ieft obłudność. *BudNT* Luc 12/1; *CzechEp* 29; *WujNT* przedm 36, s. 64, *Matth* 16/6, 11, *Mar* 8/15, s. 243, *Luc* 12/1.

»kwas Herodowy« = *fermentum Herodis PolAnt, Vulg* (2): *BibRadz* Mar 8/15; Pátrzcíe/ á chrońćie fię kwáfu Pharyzáyfkiego y kwáfu Herodowego. *WujNT* Mar 8/15.

Szereg: »kwas abo nauka faryzeuszow« (1): Kwás ábo náuká Pharyzeufzow y Herodianow. *WujNT* 152.

c) *O prawdziwej nauce Nowego Testamentu (3):* Páni/ co w dziezy trzy miary Kwásiłz: chcąc ábyś z niey miałá chleb iáry/ Gdyż mnie w dziezy małz/ ktorą znam być światem/ A wiarę świętą/ kwáfem mienię zá tem; Mąki ze trzech miar/ nie żáluy vdzielić *GrabowSet* Q2.

Wyrażenie: »nowy (Chrystusow) kwas« (2): Abyfmy fię infzym nowym kwáfem záczynili y opufzyli/ áby dziezá náтуры náłzey/ iuz nie woniálá Iádámem y iego zákáženim [...] ále Chryftufem/ z ktoregołmy znowu odrodzeni [...] zoftáli. (marg) Nowy Chryftufow kwás (–) *SkarKaz* 84b.

2. Kwaśna substancja, płyn; smak, kojarzący się z nim zapach; acor Mącz, Calep, Cn (16): kwas z iabłek Citrinatow w oko pułzczany/ bielmo fpadza *FalZioł* V 78v; *Mącz* 2b; możelz miáfto octu piwá albo wody w thy lekárftwá wzywáć/ iefli ćie kwás octowy obraża. *SienLek* 96v; *MWilkHist* E2; *Calep* 15a.

Zwrot: »kwasem natrącać (a. zatrącać)« [szyk zmienny] (2): Kochálz fie w trunku w vrodzye/ Práwie twe mieyfce w wychodzie Bo zátrącałz fzpetynym kwáfem *BielKom* Fv; *Acere vinum dicitur, Kwáfem nátrącać. Mącz* 497d.

Szereg: »kwas a ostrość« (1): *Aceti nequitiae inest virtus magnos ad usus, Kwás á oftrość octowa ma w łobie nie máłá móc ku wiele rzeczóm. Mącz* 245d.

Przen: Niedola, udręka, kłopot (7) : Wszakóż się żaden lękać nie ma tego bytu/ ále ma vćiekác k KRYstowemu łczytu/ bo w krotkości czału/ przydzie pewny koniec takowego kwálu. *ArtKanc* Kv.

W przeciwstawieniu: »rozkosz ... kwas« (1): Bądźże gotow iac rádżę kiedy niewiesz czału/ Byś z rołkofzy nie vzył/ potym złego kwálu. *RejZwierz* 141v.

Zwroty: [»dopić kwasu« = *zakonczyć kłopoty*: lepiej z nimi [*Lachami*] zgodą/ a czekać do czału/ Gdy z inłzymi dopijem zácżętego kwálu. Przydzieć y na nich koley *StryjWoln* E3 (*Linde*).]

»użyć złego kwasu«; [czego] użyć z złym (*a. niedobrym*) kwasem« (2 : 2): Bacż łtą wiarą gotow zawždy By czię Bog bez nj niezałtał [...] Bocż już wiecz niepomkną czału A vżywieś złego kwálu *RejKup* ł2v; *RejWiz* 59; *RejZwierz* 141v; Acż sie y złemu pofortuni czałem/ Przedfię zły tego vżywie z złym kwálem. *RejZwierc* 229.

Wyrażenie »zły, niedobry kwas« (5 : 1): Iedno cznotę zachować a wždy czekać czału Aza łzczęćcie pomoże z tego złego kwálu *RejJóz* E5v; *RejKup* t4. *Cf* »użyć złego kwasu«.

a. *Garbnik naturalny do wyprawiania skóry* (1) : Poydziełzli do Kufznierzá/ pátrż dobrego czału/ Zápłáciłzli od łzyčia/ zápłác y od kwálu. *BierRozm* 17.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (wyraz omawiany)* (1) : Czechowie zową kwálem biefiádę *BielKron* 323.

Synonimy: 1. fermentum; 2. ostrość.